

University of
Sistan and Baluchestan

Geography and Territorial Spatial Arrangement

Print ISSN: 2345 - 2277 Online ISSN: 2783 - 5278

Association of Geography
and Planning
of Border Areas of Iran

Analyzing and Classifying the Urban Diplomacy Problems in Mashhad Al Reza

Edris Ramouz¹, Hossein Mehrabanifar^{✉2}, Fatemeh Eftekhari Khorasani³

1. Ph.D. in Cultural Sociology, Research Institute of Hawzah and University.
E-mail: edrisramooz@gmail.com
2. Assistant Professor, Department of Social Sciences, University of Razavi Islamic Sciences.
✉ E-mail: Mehrabanifar@razavi.ac.ir
3. Master's student in anthropology, University of Tehran, Iran.
E-mail: eftekhari.fatemeh@ut.ac.ir

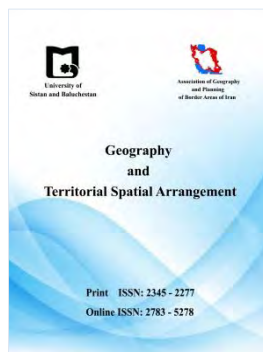

How to Cite: Ramouz, E; Mehrabanifar, H & Eftekhari Khorasani, F. (2022). Analyzing and Classifying the Urban Diplomacy Problems in Mashhad Al Reza. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 12 (45), 107-110.

DOI: <http://dx.doi.org/10.22111/GAII.2022.43376.3059>

Article type:
Research Article

Received:
06/09/2022
Received in revised form:
29/10/2022
Accepted:
30/11/2022
Publisher online:
20/12/2022

ABSTRACT

With the expansion of the globalization process, the decline of centralism idea and the dimming of the nation-state's role in international relations, the role of local government and cities in organizing and promoting diplomacy has become more prominent and urban diplomacy in order to provide the benefits and interest of the city and Citizens in various cultural, social, economic and ... areas have been expanded. Accordingly, it is an undeniable necessity to pay attention to the advancement of urban diplomacy in Iran in order to guarantee and provide urban and national interests through the growth and expansion of intercultural and economic exchanges. Considering the cultural, historical and geographical position of Mashhad as the second largest city in Iran, this study focused on identifying and classifying the problems of urban diplomacy in this city with the method of documentary studies and conducting qualitative interviews with urban diplomacy experts. The study of the data indicated that there is no creative and progressive diplomacy in Mashhad city to have a significant role in international interactions. Accordingly, for clarification of problems, the data has been organized and categorized in 15 themes by using thematic analysis and finally these themes have been classified in 4 main problems; "Lack of awareness of one's own and other's capacities and potentials", "conservative centralist governance", "the disorder of the political economy of the city" and "International restrictions". These are the main problems that prevent city branding and creative and progressive urban diplomacy.

Keywords:

Diplomacy, Urban Diplomacy,
Problem Identification,
Mashhad.

© the Author(s).

Publisher: University of Sistan and Baluchestan

Extended Abstract

Introduction

In recent years, cities and megacities have a major role in solving global problems and their role in the framework of multilateral political and economic interactions has created a successful pattern of decentralization in the management of international relations, reconstruction of inter-nation and inter-city relations; So that urban diplomacy as a significant tool for intercultural communications and developing economic, cultural, health, scientific and religious relations has been in the agenda. Based on this, paying attention to the advancement of urban diplomacy in Iran in order to secure and guarantee urban and national interests through the growth and expansion of intercultural and economic exchanges is an undeniable necessity. Meanwhile, the city of Mashhad as a religious and pilgrimage city and the second largest city in the country, while having a deep cultural-historical background and a distinct geographical location, has a unique capacity to play a significant role in the field of urban diplomacy.

Considering the potential capacities and the possibility of actualizing the multiple functions of Mashhad metropolis in playing an effective role in the urban diplomacy, the present research seeks to identify and outline the urban diplomacy problems of Mashhad metropolis by classifying its central problems and sub-problems and showing the relations between them. This research can be considered as an introduction and study support for the design and formulation of problem-oriented policies in the field of urban diplomacy of Mashhad, especially in communicating with the metropolitan cities of the central and west Asia regions.

Study Area

Khorasan Razavi, Mashhad City.

Material and Methods

This research is interdisciplinary research in which qualitative method has been used; In order to collect information on the problems of urban diplomacy in Mashhad, the method of documentary studies (studying previous researches and documents) with the technique of systematic review, as well as qualitative interviews, has been used. Also, the data analysis has been done using the thematic analysis method in Walcott's analytical plan (including three stages of description, analysis and interpretation).

Result and Discussion

The data obtained from the systematic review and interviews with 21 of experts has been organized and categorized in 15 themes by using thematic analysis. These themes include: "Minimal and unrealistic understanding of the countries of the region and the world and their capacities", "Identity disorder of citizens", "Predominance of non-native development approach", "Passivity and reductionism in recognizing and representing the distinct capacities of Mashhad", "The low level of cultural intelligence and communication knowledge of the people and agents of the city", "The stagnation of the institution of science in relation to the requirements and developments of the contemporary world", "Irregular development", "Disturbance in activating the competitive advantages of Mashhad city in communications and urban diplomacy", "Predominance of security/political approach", "Dependence of urban management on the government in terms of finance, politics and etc.", "Absence of a comprehensive high-level document and a guarantee of its proper implementation", "Conflict and lack of convergence among urban agents", "Maximum government instead of facilitation", "Negative media representation of Mashhad city" and "Economic and commercial sanctions"; The problems that can be generally classified in 4 major problems: "Lack of awareness of one's own and other's capacities and potentials", "conservative centralist governance", "the disorder of the political economy of the city" and "International restrictions".

Conclusion

The conclusion is that the four major issues and the minor issues identified are the main factors of lacking a distinctive and value-creating brand and image of Mashhad city and ultimately lead to the lack of formation of a creative and progressive urban diplomacy in this city. Because the construction and representation of the desired image of the city based on the characteristics, capacities, facilities and goals of each city, is the main prerequisite for active and creative urban diplomacy; which ultimately leads to the formation of a distinct, clear and positive image of the city in the minds of the national and international audiences.

Key words:

Diplomacy, Urban Diplomacy, Problem Identification, Mashhad.

References (Persian)

- Asadi, Rohollah (2020 A), Determining the priority of Islamic countries along with the goals of Mashhad urban diplomacy, Research Political Geography Quarterly, Volume 5, Number 19, pp 22-43.
https://pg.um.ac.ir/article/view/79363/article_39584.html?lang=fa
- Asadi, Rohollah (2020 B), Preparing Urban Diplomacy Strategies in Mashhad with an Emphasis on Islamic Countries, Geography and Urban Space Development, Volume 7, Number 2, pp105-123.
https://jgusd.um.ac.ir/article_39599.html?lang=fa
- Baqeri H, Ebnereza S M, Sahrayi F. (2016), Identifying Economic Globalization Strategies in Urban Diplomacy (Case Study: Tehran Metropolis), Journal of Urban Economics and Management, 4 (16) :87-106.
<http://ueam.ir/article-1-547-fa.html>
- Basirat, Meysam & Jalili, Seyyed Mostafa (2014), Analysis of opportunities and challenges of development of city diplomacy in Tehran metropolis, Honar-Ha-Ye-Ziba, Memari-va-shahrsazi, Volume 19, Number 3, pp 53-66.
https://jfaup.ut.ac.ir/article_55404.html?lang=fa
- Jalali Rostam (2012), QUALITATIVE RESEARCH SAMPLING, Journal of Qualitative Research in Health Sciences, Volume 1, Number 4, pp 310-320.
<https://www.sid.ir/paper/215407/fa>
- Habibi, Y.; Eyvazi, Y. & Moazami Godarzi, E. (2018), Cultural Problem and Cultural Problemlology of Iran (In the Opinion of the University and Seminary The Elite in Iran), Iranian Journal of Culture in The Islamic University, Volume7, Number 4, pp 525-550.
https://ciu.nahad.ir/article_499.html?lang=fa
- dehshiri, mohammad reza (2014), Paradiplomacy in Globalization Era: A Case Study of Urban Diplomacy, Journal of Strategic Studies of Public Policy, Volume 4, Number 13, pp 34-54.
http://sspp.iranjournals.ir/article_5698.html?lang=fa
- Zarghni H.; Ranjkesh, M.J.& Eskandaran, M (2014), City Diplomacy, analysis of the Role of Cities as the New Actor in International Relations, Urban Regional Studies and Research, Volume 5, Number 20, pp 163-182.
www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1042094
- Zolfali fam, Hossein (2016), City, diplomacy and international relations, Law of Nations Quarterly, Number 24, pp 323-338.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/129469/331/text>
- Sandercock, L. et al. (2021), Listening to the City, translated by Mohammad Reza Navidpour, Tehran: Atraf.
<https://www.gisoom.com/book/11755393>
- Sadeghi S & Moghaddam S. (2013), A Qualitative Study on How Women Perceived Their Social Problems, Social Welfare Quarterly, Volume 13, Number 49, pp309-346.
https://refahj.uswr.ac.ir/browse.php?a_id=1329&sid=1&slc_lang=fa
- Farhadi, Morteza (2018), Industry over tradition or against it, Volume 1, Tehran: Allamah Tabatabai University.
- Flick, Uwe (2011), An introduction to qualitative research, translated by Hadi Jalili, Tehran: Ney.
- Mohammadpour, Ahmad (2021), Anti-method; Philosophical contexts and practical procedures in qualitative methodology, Tehran: Logos.
- Mashayekhi, Moharram; Zarghani, Seyyed Hadi & Kharazmi Omid Ali (2018), Strategic Analysis of the Urban Diplomacy of Mashhad Metropolitan Area, Research Political Geography Quarterly, Volume 3, Number 9, pp 105-131.
https://pg.um.ac.ir/article_26118.html?lang=fa

Mehrshad, Ahmad; Rabbani Khorasghani, Ali; Kalantari, Abdolhosein & Zolfaghar Zadeh, Mohammad Mahdi (2020), A Systematic Review of Scientific Articles about Social Networks: Case Study of Isfahan, Volume 31, Number 78, pp 23-40.

https://jas.ui.ac.ir/article_23898.html?lang=fa

Nejati Hosseini, Seyyed Mahmoud. (2012), Urban Politics and Urban Diplomacy: From Theory to Experience, Historical sociology Quarterly, Volume 3, Number 2, pp 117-142.

<https://jhs.modares.ac.ir/article-25-4358-fa.html>

References (English)

Acuto, Michele (2013), Global Cities, Governance and Diplomacy, New York: Routledge.

Anttiroiko, Ari-Veikko (2014), The Political Economy of City Branding, New York: Routledge.

Braun, Virginia; Clarke, Victoria (2006). "Using thematic analysis in psychology". *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2).

https://www.researchgate.net/publication/235356393_Using_thematic_analysis_in_psychology

Daroudi, Mohammad Reza & Peimani, Nastaran (2013), Assessing Urban Diplomacy Approach on Foreign Investors in Tehran Using Network Analysis Process - SWOT Analysis, *Middle-East Journal of Scientific Research* 15 (5): 715-722.

[https://www.idosi.org/mejsr/mejsr15\(5\)13/16.pdf](https://www.idosi.org/mejsr/mejsr15(5)13/16.pdf)

Guest, Gregg (2012). *Applied thematic analysis*, Thousand Oaks, California: Sage.

kihlgren grandi, Lorenzo (2020), *City Diplomacy*, Springer International Publishing; Palgrave Macmillan.

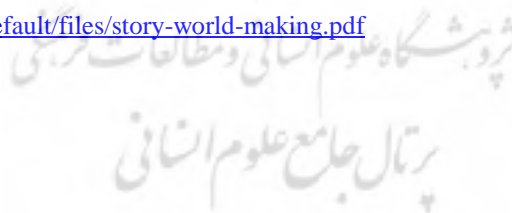
Harvey, David (2012), *The Right to the City*, from , www.newleftreview.org.

Robertson, S.Ian(2001), *Problem solving*, Philadelphia: Psychology Press.

Rwomire, A. (2001) *Social Problems in Africa: New Visions*, Westport, Conn: Praeger.

Short, Kathy G. (2012), *Story as a World Making*, *Language Arts*, vol.90, N.1, pp. 9-17.

<https://coe.arizona.edu/sites/default/files/story-world-making.pdf>

واکاوی و طبقه‌بندی مسائل دیپلماسی شهری در مشهد الرضا علیه السلام

ادریس راموز^۱، حسین مهربانی فر^{۲*}، فاطمه افتخاری خراسانی^۳

مقاله پژوهشی

چکیده

با گسترش فرایندهای جهانی شدن، افول ایده تمرکزگرایی و کم‌رنگ شدن نقش دولت-ملت‌ها در مناسبات بین‌المللی، نقش دولت محلی و شهرها در سامان‌بخشی به حکمرانی و پیشبرد دیپلماسی پررنگ شده و عرصه دیپلماسی شهری به منظور تأمین منافع شهر و شهروندان در حوزه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و... گسترش یافته است. بر همین اساس توجه به پیشبرد دیپلماسی شهری در ایران در راستای تأمین و تضمین منافع شهری و ملی از طریق رشد و گسترش تبادلات میان فرهنگی و اقتصادی ضرورتی انکارناپذیر است. نظر به موقعیت فرهنگی تاریخی و جغرافیای شهر مشهد به‌عنوان دومین کلان شهر ایران، پژوهش حاضر شناسایی و طبقه‌بندی مسائل دیپلماسی شهری در این شهر را با مطالعات اسنادی و روش مصاحبه کیفی با متخصصان حوزه دیپلماسی شهری مورد توجه قرار داد. مطالعه داده‌ها حکایت از این داشت که شهر مشهد فاقد دیپلماسی خلاق و پیشرو در عرصه تعاملات بین‌المللی است. بر همین اساس به منظور تدقیق مسائل، با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون سازماندهی، تنظیم و مقوله‌بندی داده‌ها در قالب ۱۵ مضمون اصلی در نسبت با کدهای استخراج شده، صورت گرفت و در نهایت این مضامین در قالب ۴ کلان مسئله «اختلال شناختی، معرفتی نسبت به ظرفیت‌های خود و دیگری»، «حکمرانی تمرکزگرای محافظه‌کارانه»، «نابسامانی اقتصاد سیاسی شهر» و «محدودیت‌های بین‌المللی» طبقه‌بندی شدند؛ کلان مسائلی که از جمله عوامل اصلی در عدم شکل‌گیری برند و تصویر متمایز و ارزش‌آفرین شهر مشهد هستند و در نهایت منجر به عدم‌برخورداری از دیپلماسی شهری خلاق و پیشرو می‌شوند.

جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای
 شماره ۴۵، زمستان ۱۴۰۱
 تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۱۵
 تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۸/۰۷
 تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۰۹
 صفحات: ۱۲۸-۱۰۷

واژه‌های کلیدی:
 دیپلماسی، دیپلماسی شهری، مسئله‌شناسی، مشهد.

مقدمه

با گسست در ایده تمرکزگرایی در قالب مفاهیمی همچون جهانی‌سازی، دهکده جهانی و... شاهد شکل‌گیری نظم نوینی در سطح بین‌المللی هستیم؛ نظمی که در فرمت چندقطبی در حال تحقق است. مقصود از نظم چندقطبی، تلاش کشورها و دولت‌های مختلف شرقی و غربی برای هژمون کردن روایت خود بر سایر ملت‌هاست (Short, 2012). این فرایند در دهه کنونی و حوادث اخیر (تروریسم، آشوب‌های اجتماعی و کرونا) بسیار مشهود بوده است، به‌صورتی که پدیده‌های مذکور به‌عنوان ابزاری برای انتقال و تغییر قدرت در دست ابرقدرت‌ها قرار گرفته‌اند. در همین راستا یکی از وجوه تغییر نظم جهانی، کم‌رنگ شدن نقش کشورها به معنی دولت-ملت^۱ است و در عوض اهمیت یافتن شهرها به‌عنوان محوریت حکمرانی است که از طریق خلق مفاهیمی همچون حکمرانی محلی، مردم-دولت یا مردم شهری به حوزه ادبیات علوم انسانی وارد شده‌اند (Harvey, 2012). منظور از شهر اینجا لزوماً ناحیه

۱- edrisramooz@gmail.com
 Mehrabanifar@razavi.ac.ir
 eftekhari.fatemeh@ut.ac.ir

۱- دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
 ۲- استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه علوم اسلامی رضوی (نویسنده مسئول)
 ۳- دانشجوی کارشناسی ارشد مردم‌شناسی دانشگاه تهران

سیاسی یا city در ادبیات رایج که جزو تقسیمات کشوری است و دولت‌ها مرز آن را به‌طور دقیق مشخص و اداره می‌کنند، نیست؛ منظور ناحیه فرهنگی است که مبتنی بر جغرافیای فرهنگی، تاریخ فرهنگی و پیشینه تمدنی بنا می‌شود. امروزه شهرها و کلان‌شهرها از نقش عمده‌ای در حل و فصل مسائل و مشکلات جهانی از قبیل: فقر و گرسنگی، آلودگی هوا و محیط‌زیست، مهاجرت بیماری‌های مسری، منازعات بین‌المللی، بحران‌های اقتصادی، تبعیض و بی‌عدالتی، تروریسم و جرایم و جنایات سازمان‌یافته برخوردارند. آن‌چنان که در سرتاسر جهان، شهرها فضاهای جدیدی را برای کنش بین‌المللی خود ایجاد کرده‌اند و تا حدی سلسله‌مراتب سنتی را زیر پا می‌گذارند و گاهی تا مرز ایجاد ائتلاف‌های بین‌المللی شهری برای پیشبرد سیاست‌های دولت‌ها یا مخالفت صریح با سیاست خارجی کشورها پیش می‌روند (Kihlgren Grandi, 2020: 2)؛ بنابراین نقش‌آفرینی شهرها در چارچوب تعاملات چندجانبه سیاسی و اقتصادی نیز الگویی موفق از تمرکززدایی را در مدیریت روابط بین‌المللی، بازسازی روابط میان‌ملتی و میان‌شهری ایجاد کرده است. به‌همین دلیل بهره‌گیری مناسب از فرصت‌ها در زمینه جذب سرمایه‌های خارجی، انتقال فناوری‌های نوین، صدور خدمات، گسترش تجارت داخلی، تقویت صنعت گردشگری، دسترسی به بازارهای جهانی و حفظ منافع بشری در برابر معضلات و چالش‌های جهانی از جمله ثمرات کنشگری و نقش‌آفرینی شهرها در نظم جدید است (Acuto, 2013: 58).

در نظم جدید آنچه واضح و مبرهن است، اهمیت نقش تاریخ و جغرافیا (بوم فرهنگی) در ساخت روایت جوامع از آینده خودشان است، براین اساس، شهرها در پیشانی این فرایند تعریف می‌شوند؛ بنابراین مفاهیمی همچون دیپلماسی شهری به‌مثابه ابزاری در جهت تعاملات و ارتباطات میان‌فرهنگی در راستای توسعه روابط اقتصادی، فرهنگی، علمی، مذهبی، سلامت و... مورد توجه قرار گرفته‌اند و «به‌منظور بازنمایی یک رویه چندجانبه و مشارکتی (عمدتاً) با هدف ساختن آینده‌ای روشن‌تر برای همه رشد کرده است (Kihlgren Grandi, 2020: 2).

برهمن اساس توجه به پیشبرد دیپلماسی شهری در ایران در راستای تأمین و تضمین منافع شهری و ملی از طریق رشد و گسترش تبادلات میان فرهنگی و اقتصادی ضرورتی انکارناپذیر است. در این میان، شهر مشهد مقدس به‌عنوان شهری مذهبی و زیارتی ضمن برخوردار از پیشینه عمیق فرهنگی-تاریخی و موقعیت جغرافیایی متمایز، از ظرفیت کم‌نظیر نقش‌آفرینی در حوزه دیپلماسی شهری برخوردار است. «کلان‌شهر مشهد به‌عنوان دومین کلان‌شهر کشور، در چند سال اخیر با رشد حوزه‌های مختلف صنعتی، علمی، گردشگری و... توانسته گامی بلند در جهت رشد و توسعه در سطح ملی و منطقه‌ای بردارد (مشایخی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۰۷). پیشینه تاریخی، فرهنگی و مذهبی کلان‌شهر مشهد باعث شده که در فرایند توسعه ملی کشور و در میان سایر کلان‌شهرها از نقش و جایگاه ویژه‌ای برخوردار شود و به‌عنوان یک کلان‌شهر مذهبی، زائران و گردشگران فراوانی این شهر را به‌عنوان مقصد سفر زیارتی و سیاحتی خود انتخاب کنند (اسدی، ۱۳۹۹ الف: ۲۳ و ۲۴).

نظر به ظرفیت‌های بالقوه و امکان فعلیت‌یافتن کارکردهای چندگانه کلان‌شهر مشهد در نقش‌آفرینی مؤثر در دیپلماسی شهری، پژوهش حاضر به‌دنبال شناسایی و ترسیم شبکه مسائل دیپلماسی شهری کلان‌شهر مشهد با طبقه‌بندی مسائل محوری و ریزمسائل آن و متعاقباً ارتباطات میان این مسائل بوده است. این پژوهش می‌تواند به‌عنوان مقدمه و پشتوانه مطالعاتی طراحی و تدوین سیاست‌های مسئله‌محور در حوزه دیپلماسی شهری مشهد به‌ویژه در ارتباطات با کلان‌شهرهای کشورهای منطقه مورد توجه قرار گیرد.

پیشینه پژوهش

هرچند دیپلماسی شهری حوزه مطالعاتی جدید و نوظهوری است، اما در عین حال طی سال‌های اخیر مطالعات قابل توجهی در این حوزه به‌ویژه در خصوص وضعیت‌شناسی آن در ایران صورت گرفته است. پژوهش‌هایی که برخی از آن‌ها به بسط ادبیات و آکاوی ظرفیت‌های دیپلماسی شهری پرداخته‌اند؛ مانند پژوهش «سیاست شهری و دیپلماسی شهری (از نظریه تا تجربه)» که در آن به بررسی سیاست دیپلماسی شهری از جهات گوناگون پرداخته شده است (نجاتی حسینی، ۱۳۹۰) همچنین پژوهش دهشیری (۱۳۹۲) که در مقاله‌ای با عنوان «پارادایم‌های دیپلماسی در عصر جهانی شدن: بررسی موردی دیپلماسی شهری» ضمن بررسی تأثیر جهانی شدن بر تقویت پارادایم‌های دیپلماسی، اقدام به بررسی موردی دیپلماسی شهری در عصر جهانی شدن کرده است یا پژوهش دیگری که نقش و کارکرد شهرها را به‌عنوان بازیگران جدید روابط بین‌الملل مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد (زرقانی و همکاران، ۱۳۹۳).

برخی دیگر از پژوهش‌ها نیز به مطالعه موردی وضعیت دیپلماسی شهری در کلان‌شهرها پرداخته‌اند؛ از آن جمله بصیرت و جلیلی (۱۳۹۳) با روش فراتحلیل به مطالعه فرصت‌ها و چالش‌های توسعه دیپلماسی شهری در کلان‌شهر تهران اهتمام داشته و نتیجه می‌گیرند که تهران با وجود فرصت‌هایی چون روابط خواهرخواندگی با تعدادی از شهرهای جهان، حضور در برخی نهادهای بین‌المللی توسعه شهری و موقعیت ژئوپولیتیک، به سبب موانع مختلفی چون چالش‌های سیاسی برخاسته از سطح ملی، فقدان چارچوب نهادی لازم در توسعه دیپلماسی شهری و نیز آماده‌نبودن زیرساخت‌ها و شرایط نرم‌افزاری لازم، تاکنون نتوانسته به جایگاهی شایسته در دیپلماسی شهری دست یابد. همچنین باقری و همکاران (۱۳۹۵) نیز در پژوهش خود با بهره‌گیری از مدل SWOT و روش کیفی طوفان فکری، به دنبال ارائه تصویری نظام‌مند از نقاط قوت و ضعف، تهدیدها و فرصت‌های تأثیرات جهانی شدن اقتصاد بر دیپلماسی شهری کلان‌شهر تهران بوده‌اند.

مضاف بر این، در ارتباط مستقیم با پژوهش حاضر، تعدادی از پژوهش‌ها به مطالعه دیپلماسی شهری کلان‌شهر مشهد پرداخته‌اند که در پیشینه مسئله‌شناسی این پژوهش مورد توجه قرار گرفته است. از جمله مشایخی و همکاران (۱۳۹۷) با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و به‌کارگیری مدل تحلیل استراتژیک سوات و با تأکید بر تعاملات فراملی شهرداری از طریق روابط فراملی دانشگاه‌های کلان‌شهر مشهد، وضعیت دیپلماسی شهری، در کلان‌شهر مشهد و استراتژی‌سازی دیپلماسی شهری در این کلان‌شهر را مطالعه کرده و ضمن معرفی نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای کلان‌شهر مشهد در استراتژی دیپلماسی شهری، به شرح وضعیت اقدامات دانشگاه‌های کلان‌شهر مشهد در زمینه تعاملات و روابط فراملی، با بررسی دو شاخص تعداد دانشجویان بین‌المللی و تعداد تفاهات بین‌المللی دانشگاهی و نیز بررسی وضعیت اقدامات بخش روابط عمومی و امور بین‌الملل شهرداری مشهد در زمینه گسترش روابط فراملی و توسعه دیپلماسی شهری کلان‌شهر مشهد، با بررسی سه شاخص پیمان‌ها و تفاهات همکاری شهری کلان‌شهر مشهد، عضویت و مناصب رسمی کلان‌شهر مشهد در سازمان‌ها و مجامع بین‌المللی و اقدامات اجرایی شهرداری کلان‌شهر مشهد، پرداخته‌اند.

در همین ارتباط، زنگی (۱۳۹۷) در پایان‌نامه‌ای با عنوان «بررسی نقاط قوت و ضعف شهر مشهد در ایفای نقش دیپلماسی شهری براساس مدل تحلیلی SWOT» به دنبال شناخت نقاط قوت و ضعف شهر مشهد در ایفای نقش دیپلماسی شهری بوده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد کلان‌شهر مشهد در راستای برقراری رابطه دیپلماتیک با شهرهای سایر کشورها در زمینه عوامل داخلی (محیط درونی) با وجود برخورداری از نقاط قوتی نظیر موقعیت

مذهبی و جایگاه ویژه این کلان‌شهر در جهان اسلام، پیشینه تاریخی و مزیت‌های فرهنگی، فعال شدن ظرفیت گردشگری سلامت در کنار گردشگری مذهبی و سیاحتی، توانمندی علمی و آموزشی، وجود نمایندگی‌های دیپلماتیک در مشهد و عضویت این شهر در سازمان‌های بین‌المللی در حوزه مدیریت شهری و شهرت جهانی سوغات مشهد با ضعف‌هایی مانند حاکمیت چندگانه در مدیریت شهری، نبود اجماع بین تصمیم‌گیران شهر مشهد، فقدان ساختاری یکپارچه و مشخص برای پیگیری دیپلماسی شهری در شهرداری مشهد، عدم استفاده مستمر و مفید از کارشناسان دیپلماسی شهری و متخصصان روابط بین‌الملل در شهرداری مشهد، عدم استفاده مفید و کامل از ظرفیت‌ها و نقاط قوت، نبود سیستمی هماهنگ و مفید در جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی، عدم فعالیت سمن‌های مرتبط با دیپلماسی شهری در مشهد، ضعف رسانه‌های بومی و نبود تبلیغات بین‌المللی و عدم آشنایی کافی مسئولان شهری مشهد با ضروریات برقراری ارتباط با دیگر شهرها مواجه است که مانع گسترش روابط فرامرزی این کلان‌شهر با دیگر شهرها می‌شد. همچنین در زمینه عوامل خارجی کلان‌شهر مشهد با وجود داشتن فرصت‌های بسیاری، به دلیل عدم فضا سازی ملی برای دیپلماسی شهری، فقدان چارچوب نهادی و اجرایی مشخص در کشور به منظور همکاری تخصصی با نهادهای فراملی، موانع قانونی موجود بر سر راه مشارکت فعال در عرصه‌های مختلف از جمله جذب سرمایه‌گذاری، عدم پذیرش قوانین و رویه‌های حقوقی جهانی در ایران، رویکرد کنترل موجود در فضای شهر مشهد، تبلیغات منفی و ارائه تصویر نامناسب از ایران و مشهد در رسانه‌های جهانی و کشورهای منطقه و مشکلات حاصل از هیجانات سیاسی همچون جریان کنسولگری عربستان روبه‌رو است.

در کنار این پژوهش‌ها، برخی پژوهش‌ها نیز بر اولویت‌بندی کشورها و ارائه راهبردها در دیپلماسی شهری مشهد متمرکز بوده‌اند؛ به طور خاص اسدی (۱۳۹۹ الف) در مقاله‌ای با عنوان «تعیین اولویت کشورهای اسلامی در راستای اهداف دیپلماسی شهری مشهد» با استفاده از اسناد کتابخانه‌ای، آمار و مصاحبه با نخبگان حوزه دیپلماسی شهری به دنبال شناسایی آن دسته از شهرهای مذهبی در سطح جهانی است که می‌توانند در جهت برقراری روابط گسترده با مشهد مورد توجه بیشتر قرار گیرند. او برای انجام این اولویت‌بندی از چهار سنجۀ منطقه جغرافیایی، پیشینه تاریخی و اشتراکات فرهنگی، میزان روابط تجاری و سطح روابط سیاسی میان ایران و کشورهای اسلامی استفاده می‌کند و در نهایت نتیجه می‌گیرد ۱۰ کشور برای اهداف دیپلماسی شهری مشهد به ترتیب عبارت است از: آذربایجان، عراق، هند، افغانستان، پاکستان، تاجیکستان، ترکیه، عمان، قرقیزستان و قزاقستان. همچنین در پژوهش مرتبط دیگری (اسدی، ۱۳۹۹ ب) به منظور تدوین راهبردهای دیپلماسی شهری مشهد با تأکید بر کشورهای اسلامی، به شناسایی ظرفیت‌ها و چالش‌های موجود در دیپلماسی شهری مشهد و ارائه راهکارهای مناسب برای تقویت ارتباط مشهد با شهرهای کشورهای اسلامی می‌پردازد و استراتژی‌هایی از جمله تقویت رابطه شهرداری با دانشگاه‌ها، توسعه همکاری و استفاده از ظرفیت‌های سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای، تدوین سازوکار مناسب برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی، پیگیری و توسعه دیپلماسی شهری شبکه‌ای را پیشنهاد می‌دهد.

در مجموع، وجه تمایز و نوآوری پژوهش حاضر را می‌توان در تمرکز بر احصا و گونه‌شناسی مسائل دیپلماسی شهری مشهد به صورت کلان ضمن تحلیل کیفی، طبقه‌بندی و ترسیم ارتباطات میان آن‌ها با رویکردی میان‌رشته‌ای^۱ دانست، پژوهشی که در امتداد مطالعات اسنادی این حوزه، از طریق مصاحبه با متخصصان و صاحب‌نظران این حوزه

به بازشناسی، تدقیق و دسته‌بندی روشن مسائل دیپلماسی شهری مشهدالرضا علیه‌السلام پرداخته و تصویری نظام‌مند از شبکه مسائل این حوزه را در نسبت با این کلان‌شهر پی می‌جوید.

ادبیات پژوهش

- دیپلماسی شهری

دیپلماسی کاربرد هوشمندی و درایت برای انجام روابط رسمی بین حکومت‌های مستقل است که گاه به روابط آن‌ها با قلمروهای وابسته و بین حکومت‌ها و نهادهای بین‌المللی نیز تسری پیدا می‌کند و دیپلماسی شهری به‌مثابه ابزار حکومت‌های محلی و انجمن‌های وابسته تعریف می‌شود که در مواردی که حکومت‌های محلی دچار تنش و درگیری می‌شوند یا تمایل به تعامل بین‌المللی از نظر چالش‌های متقابل و فرصت‌های موجود دارند، به فراهم‌آمدن راه‌های همکاری‌های بین‌المللی شهر به شهر و زمینه‌های زیست‌محیطی صلح‌آمیز برای شهروندان خود از طریق مذاکره کمک می‌کند (Daroudi & Peimani, 2013: 716). دیپلماسی شهری همچنین راهکارهایی است که به‌وسیله آن، شهرها با هدف نشان‌دادن توانایی‌ها و علاقه‌مندی‌هایشان، ارتباطات و تعهداتی را با دیگر بازیگران عرصه سیاست بین‌المللی، اعم از مجامع و سازمان‌ها و شهرهای مختل، برعهده می‌گیرند؛ نوعی از تمرکززدایی از ارتباطات بین‌المللی که شهرها بازیگران اصلی آن هستند (نجاتی حسینی، ۱۳۹۰: ۱۲۶). علاوه بر واژه دیپلماسی شهری، واژه‌های دیپلماسی شهر به شهر، دیپلماسی شهرداری و دیپلماسی شهروندی نیز به کار برده شده است تا نقش شهرها را در ایجاد بستر مناسب برای کسب وجهه بین‌المللی و افزایش سرمایه‌گذاری خارجی به منصفه ظهور رساند (Acuto, 2013: 20).

وجه مشترک تعاریف دیپلماسی شهری نشان می‌دهد که شهرها در سیاست جهانی و روابط بین‌الملل قابلیت جایگزین شدن برخی از نقش‌های دولت را دارند. دیپلماسی شهری در واقع بخش اجرایی و عملیاتی دیپلماسی رسمی است که با نشان‌دادن توانایی‌ها و پتانسیل‌های شهری به موازات دیپلماسی عمومی و با به‌کاربردن آن در جهت توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی شهرها، در عرصه گسترش تکنولوژی و تبادل اطلاعات به افزایش وزن سیاست خارجی و کسب منافع ملی می‌انجامد (زلفعلی فام، ۱۳۹۵).

- مسئله‌شناسی

در مورد مسئله، تعاریف مختلفی ارائه شده است. بسیاری از جامعه‌شناسان بر این باورند که مسائل اجتماعی زمانی ایجاد می‌شود که تفاوت چشمگیری میان ایده‌آل‌های جامعه و دستاوردهای واقعی آن باشد (صادقی فسایی و مقدم، ۱۳۹۲: ۲۷۶). رابرت مرتون، شکاف بین معیارها و واقعیت را مسئله می‌داند؛ زمانی که بین آنچه باید باشد و آنچه هست، شکاف ایجاد می‌شود، مسئله به‌وجود می‌آید (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۲۷). از دیدگاه روانشناختی نیز بیان شده که مسئله زمانی به‌وجود می‌آید که فردی از هدفی برخوردار است، اما چگونگی دستیابی به آن را نمی‌داند؛ هر زمانی که فردی نمی‌تواند از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب پیش رود، مسئله شکل می‌گیرد (Robertson, 2001: 4). از این دیدگاه، مسئله می‌تواند حکایت از خلأ، مانع، آسیب یا آفتی در نیل به مطلوب داشته یا به‌طور مشخص به نیاز یا نیازهای فرد یا افراد جامعه در رسیدن به نقطه مطلوب خود اشاره داشته باشد. رویکرد مسئله‌شناسی نقش مهمی در جهت‌گیری سیاستگذاری دارد. بدین معنا که منطق مسئله‌شناسی، جهت سیاستگذاری عمومی و فرهنگی را مشخص می‌سازد؛ برای مثال در رویکردهای جامعه‌شناختی (مسئله به‌مثابه

آسیب)، مردم‌شناختی (مسئله به‌مثابه تفاوت)، مطالعات فرهنگی (مسئله به‌مثابه آشنایی‌زدایی/ قدرت)، خط‌مشی‌گذاری عمومی (مسئله به‌مثابه مشکل)، نشانه‌شناسی (مسئله به‌مثابه نظم در آشوب)، سیاست‌گذاری (مسئله به‌مثابه ایده/ مسئله به‌مثابه منبع فرهنگی)، شناخته‌شده؛ بنابراین اتخاذ هر کدام از این رویکردها، سیاستگذار را با جهان، ابزارها، نتایج و پیامدهای مختلفی روبه‌رو می‌کند که هر کدام مسیر خاص خود را طی خواهند کرد. با توجه به هدف پژوهش، مدل مسئله‌شناسی در پژوهش حاضر از منطق جامعه‌شناسی پیروی می‌کند. بدین معنا که مسئله را به‌مثابه آسیب یا مشکل تعریف می‌کند؛ زیرا به‌دنبال آن است که مشکلات و آسیب‌های دیپلماسی شهری مشهود را به‌مثابه شبکه‌ی مسائل از منظر نخبگان دریابد؛ بنابراین در این رهیافت، رومی‌پنج جزء تعریفی مسئله را مورد بازشناسی قرار می‌دهد. براساس این تعاریف، مسئله اجتماعی ۱- وضعیت یا موقعیتی نامطلوب است که ۲- به‌وسیله‌ی تعداد قابل‌توجهی از اعضای جامعه ۳- تحمل‌ناپذیر و مضر دیده می‌شود و ۴- کنشی جمعی برای ۵- اصلاح آن ضروری است (Rwomire, 2001: 4).

روش‌شناسی

پژوهش حاضر یک پژوهش میان‌رشته‌ای است که روش مورد استفاده در آن از نوع کیفی است؛ برای گردآوری اطلاعات مسئله‌شناسی دیپلماسی شهری مشهود از روش مطالعات اسنادی (مطالعه پژوهش‌ها و اسناد پیشینی^۱) با تکنیک مرور نظام‌مند^۲ و همچنین از مصاحبه کیفی بهره گرفته شده است. نمونه‌گیری افراد مصاحبه‌شونده به‌صورت هدفمند^۳ بوده و مصاحبه با افرادی مدنظر بوده که از پیشینه تخصصی و تجربی در حوزه دیپلماسی و دیپلماسی شهری به‌ویژه در نسبت با شهر مشهد و ظرفیت‌های متنوع آن برخوردار بوده‌اند. توضیح آن که «در مصاحبه با صاحب‌نظران، مصاحبه‌کننده داده‌ها را از اشخاصی جمع‌آوری می‌کند که دانش یا دیدگاه ویژه‌ای دارند که از طریق دیگران قابل‌حصول نیست» (گال و همکاران، ۱۳۸۶: ۵۲۵). «موزر و ناگل (۲۰۰۲)، مصاحبه با متخصصان را نوعی مصاحبه نیمه‌استاندارد می‌دانند که برخلاف مصاحبه‌های زندگینامه‌نگارانه به مصاحبه‌شونده نه به‌عنوان یک (کل یا) شخص، بلکه به قابلیتش به‌عنوان متخصص در حوزه‌ای خاص توجه می‌شود. متخصصان نه به‌عنوان یک مورد منفرد، بلکه به‌عنوان نمایندگان یک گروه (از متخصصان خاص) در نمونه گنجانده می‌شوند» (فلیک، ۱۳۹۰: ۱۸۳).

همچنین تحلیل داده‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام گرفته است. تحلیل مضمون رایج‌ترین شکل از تجزیه و تحلیل در تحقیقات کیفی است. این روش بر تعیین، بررسی و ضبط دقیق الگوها (یا تم‌ها) در داده‌ها و همچنین بر سازماندهی و شرح عمیق داده‌ها تأکید دارد. تحلیل مضمون از شمارش عبارات یا کلمات در یک متن

^۱ اسناد پیشینی مرتبط تدوین شده در شهرداری مشهد

^۲ مرور نظام‌مند اقدامی هماهنگ برای شناسایی سیستماتیک کلیه پژوهش‌های در دسترس، ارزیابی نقادانه این پژوهش‌ها و سنتز داده‌های مطالعات با کیفیت مطلوب با یک روش استاندارد و نظام‌مند که برای پاسخ‌دادن به یک سؤال مرتبط انجام می‌شود و چهار گام محوری دارد: ۱. تصمیم‌گیری در زمینه نوع متونی که قرار است مرور شوند، ۲. مطالعه و درک آنچه نویسندگان در آثارشان آورده‌اند، ۳. ارزیابی ایده‌ها، روش‌های پژوهشی و نتایج هر کدام از آن‌ها و ۴. جمع‌بندی محتوای متون یا اسناد و شواهد مرور شده (مهرشاد و دیگران، ۱۳۹۹: ۲۸).

^۳ در این روش، شرکت‌کنندگان توسط پژوهشگر دست‌چین می‌شوند؛ زیرا یا به‌صورت مشخص دارای ویژگی یا پدیده مورد نظر هستند، یا غنی از اطلاعات در موردی خاص هستند. این روش بیشتر زمانی استفاده می‌شود که نیاز به نمونه‌های خبره است. پژوهشگران با انتخاب موارد غنی از اطلاعات که شامل افراد گروه‌ها، مؤسسات یا رفتارهایی است که بینش کاملی را نسبت به سؤال پژوهش فراهم می‌کنند، به این مهم دست می‌یابند (جلالی، ۱۳۹۱: ۳۱۳ و ۳۱۴).

فراتر می‌رود و به سمت شناسایی ایده‌های صریح و ضمنی در داده‌ها حرکت می‌کند. بسیاری از محققان تحلیل مضمون را به‌عنوان یک روش بسیار مفید در حذف پیچیدگی‌های معنایی در یک مجموعه داده می‌دانند (Guest, 2012: 11).

تم‌ها، الگوهایی در سراسر مجموعه داده‌ها، برای شرح یک پدیده ضروری هستند و به یکی از سؤالات خاص پژوهش مربوطند. تم در واقع نشان‌دهنده سطحی از پاسخ یا معنای الگومند از داده‌ها است که به سؤالات پژوهش مرتبط است. تعیین اینکه چه چیزی می‌تواند به‌عنوان یک تم در نظر گرفته شود، می‌تواند با شیوع قطعی آن مرتبط باشد. حالت ایده‌آل این است که تم در سراسر مجموعه داده‌ها چندین بار رخ دهد، اما فراوانی بیشتر لزوماً به این معنی نیست که شناسایی آن تم اهمیت بیشتری دارد. قضاوت پژوهشگر ابزار کلیدی در تعیین میزان اهمیت تم است (Braun & Clarke, 2006: 102).

رویه‌های مختلفی برای انجام تحلیل تماتیک وجود دارد. در این پژوهش طرح ساده تحلیل تماتیک ولکات مینا قرار گرفته است. وی فرایند تحلیل داده‌ها را دارای سه مرحله عمومی توصیف، تحلیل و تفسیر می‌داند. در مرحله توصیف، داده‌ها در یک نظم و پیوستار زمانی قرار می‌گیرند. نظم مذکور می‌تواند براساس نظر محقق یا فرد مشارکت‌کننده در تحقیق باشد. در مرحله تحلیل، داده‌ها سازماندهی، تنظیم و مقوله‌بندی می‌شوند. در مرحله تفسیر نیز تفسیرهای اصلی عمدتاً با رویکرد مقایسه‌ای انجام می‌شوند (محمدپور، ۱۴۰۰: ۳۹۱). در مجموع مراحل اجرای پژوهش حاضر به‌صورت ذیل قابل‌ترسیم است:

شکل ۱. روند پژوهش

(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱)

توضیح آن که پس از مطالعات منسجم اسنادی و مرور نظام‌مند پژوهش‌های مرتبط با مسائل دیپلماسی شهری مشهد، مسائل مستخرج به تفکیک حوزه‌های تخصصی با ۲۱ نفر از خبرگان و متخصصان مربوطه به اشتراک

گذاشته شده^۱ و به منظور تدقیق، به روزرسانی، تکمیل و طبقه‌بندی هرچه دقیق‌تر آن‌ها، مصاحبه‌های تخصصی با ایشان انجام شده و پس از حصول اشباع نظری (تکرار داده‌ها)، در نهایت برای دستیابی به شبکه‌ی مسائل دیپلماسی و تصویری از ارتباطات میان آن‌ها، تحلیل آن به روش تحلیل مضمون صورت گرفت.

یافته‌ها

سازمان‌دهی، تنظیم و مقوله‌بندی داده‌ها در قالب ۱۵ مضمون اصلی صورت گرفت که به همراه کدها یا زیرشاخه‌های آن در جدول ذیل ارائه شده است و در ادامه آن، شرح و تفسیر هر یک از ۱۵ مضمون اصلی (مرحله سوم تحلیل مضمون) مستخرج از مصاحبه‌های تخصصی انجام شده است.

جدول ۱. مضامین اصلی و کدبندی مرتبط

ردیف	مضمون اصلی	کدبندی مرتبط
۱	شناخت حداقلی و غیرواقع‌گرایانه از کشورهای منطقه و جهان و ظرفیت‌های آن‌ها	فهم شرق‌شناسانه نسبت به همسایگان و کشورهای شرقی / وجود تصویر منفی نسبت به کشورهای همسایه و عدم آگاهی نسبت به اشتراکات و افتراقات متقابل، فرهنگی، اقتصادی و... همسایگان / عدم فهم دقیق نیازها و مسائل شهرهای کشورهای منطقه و جهان
۲	اختلال هویتی شهروندان	خودتحقیری فرهنگی و تاریخی / کاهش حس تعلق شهروندی / نگاه تک‌بعدی به هویت مشهد / گسست از گذشته تاریخی شهر / نادیده‌انگاشتن هویت متکثر قومی و مذهبی در شهر / القای رابطه تعارضی و تقابلی میان هویت ایرانی و هویت مذهبی و عدم توازن میان منابع هویتی معاصر ایرانیان (اسلام، ایران و مدرنیته) / عدم تعیین‌بخشی به هویت ایرانی در قالب مصادیق سبک زندگی
۳	غلبه رویکرد توسعه غیربومی	فقدان رویکرد توسعه بوم‌منا / طرح‌های توسعه جامع و تفضیلی نامتوازن و غیربومی / عدم توجه به ویژگی‌های مردم شناختی مشهد / خلأ ایده‌های خلاقانه جایگزین برای سرمایه‌گذاران داخلی
۴	انفعال و تقلیل‌گرایی در شناخت و بازنمایی ظرفیت‌های متمایز شهر مشهد	عدم شناخت مزیت‌های رقابتی شهر مشهد و بی‌توجهی به آن / عدم توجه به پتانسیل‌های فرهنگی و اقتصادی شهر مشهد / بازنمایی منفی از شهر مشهد در رسانه‌های اجتماعی داخلی / تقلیل مشهد از شهر جهان اسلام به شهر جهان تشیع / درک حداقلی، مجزا و غیرشبکه‌ای از ظرفیت‌های فرهنگی، اقتصادی و... شهر مشهد (تقلیل مجموعه شهری مشهد به شهر منفرد و تک‌بعدی) / ضعف در معرفی و تصویرسازی رسانه‌ای مطلوب از شهر مشهد
۵	پایین بودن هوش و دانش فرهنگی و ارتباطی مردم و کارگزاران شهر	اختلال در تعاملات میان فرهنگی و بین‌مذهبی با دیگر شهرها / غیریت‌سازی / عدم فهم ضرورت دیپلماسی شهری در مدیریت شهری / عدم توجه به محوریت ارتباطی - گردشگری خراسان (مشهد) / عدم توجه به نیازهای متفاوت گروه‌ها و نسل‌های مختلف گردشگران / اظهارات ناب‌جا و غیرسنجیده مسئولان شهری در تعاملات ملی و بین‌المللی
۶	رکود نهاد علم در نسبت با اقتضائات و تحولات جهان معاصر	فقدان رشته‌های علمی مرتبط با حوزه ارتباطات میان‌فرهنگی / عدم توجه به نیازهای مدیریت شهری و تربیت نیروی متخصص انقلابی / فقدان دیپلماسی علمی نهادهای علم در مشهد با سایر شهرهای منطقه و جهان / نبود چشم‌انداز و برنامه روشن در جذب دانشجویان غیرایرانی / از دست دادن ظرفیت دانشجویان غیرایرانی به‌ویژه دانشجویان تاجیک
۷	توسعه سوداگرایانه	تغییر کارکرد ارتباطات انسانی از خدمت‌رسانی به سودمحوری، تخریب میراث و منابع فرهنگی، کوچ اجباری شهروندان از بافت پیرامون حرم، افزایش آسیب‌های اجتماعی (سرقت، نزاع و...) / شکل‌گیری و تشدید حاشیه‌نشینی فرهنگی و شهری / کاهش امنیت روانی زائرین / محوریت منافع

^۱ مصاحبه‌شوندگان حسب حوزه‌های تخصصی مستخرج، شامل ۸ متخصص حوزه ارتباطات و رسانه (شامل ۵ متخصص حوزه ارتباطات میان‌فرهنگی و دیپلماسی و ۳ متخصص حوزه تبلیغات و رسانه)، ۳ متخصص حوزه اقتصاد شهری، ۳ متخصص علوم سیاسی، ۴ جامعه‌شناسی و ۳ متخصص حوزه جغرافیای شهری و برنامه‌ریزی شهری.

<p>شخصی / تخریب محیط زیست شهری / قانون گریزی در ساخت و ساز / افزایش رانت و تبعیض طبقاتی / مصرفی شدن زیارت / پررنگ شدن عنصر تفریح و فراغت در کنار زیارت / ابهام و نبود وحدت رویه در فرایند سرمایه گذاری و سودآوری مبتنی بر مزیت های رقابتی شهر مشهد (زیارت و سایر منابع فرهنگی و...) / شکل گیری بازار سیاه و دلالتان حوزه گردشگری</p>	
<p>گسست ارتباطی بین شهرهای خراسان بزرگ / فقدان خطوط ارتباطی با شهرهای مهم همسایگان خارجی (ریلی، هوایی) / پایین بودن سطح روابط کشورهای ابرقدرت با ایران در مقایسه با کشورهای همسایه / بی توجهی به ظرفیت های صنعتی و اقتصادی شهر مشهد / کتمان منابع و ظرفیت های چندفرهنگی و مذهبی از جمله مزارات و شخصیت های فکری، دینی، فرهنگی و هنری / مغفول ماندن فرصت های گردشگری سلامت و غذا / غفلت از ظرفیت های زبانی (ادبی) و هنری مشترک میان مشهد و حوزه خراسان بزرگ / عدم توجه به فعال سازی ظرفیت های اقتصاد فرهنگ و صنایع فرهنگی شهر مشهد به ویژه در نسبت با زیارت</p>	<p>۸ اختلال در فعال سازی مزیت های رقابتی شهر مشهد در ارتباطات و دیپلماسی شهری (هاب ریلی، هوایی، جاده ای، معنویت، علمی، فرهنگی و تجاری)</p>
<p>محوریت رویکرد امنیتی و سیاسی در تعاملات بینا فرهنگی / غلبه رویکرد صیانتی و رادیکالیستی در شهر مشهد / غلبه مواجهه تهدید محور به جای فرصت محور در تعامل با شهرهای کشورهای منطقه و جهان / مواجهه سلبی با تنوع های فرهنگی، قومی و مذهبی / ترس از نفوذ فرهنگی / انزوای اجتماعی</p>	<p>۹ غلبه رویکرد و مواجهه امنیتی / سیاسی</p>
<p>عدم واگذاری اختیارات به مدیران شهری از سوی حاکمیت / عدم توجه حاکمیت به نقش و اهمیت دولت های محلی در تعاملات بین الملل (خروج از انزوای فرهنگی، سیاسی، اقتصادی) / تقلیل سیاست های شهری همراه با تغییر دولت ها / تبدیل شدن شورای شهر و مدیریت شهری از شورای محلی به مجموعه دولتی (وابسته)</p>	<p>۱۰ وابستگی مدیریت شهری به دولت از حیث مالی، سیاستی و...</p>
<p>حاکم بودن سلیقه های گروهی و جناحی و فقدان فرایند و چشم انداز روشن در مدیریت شهری / موضع گیری های غیر کارشناسی مسئولان شهر / تقلیل برند شهر به برند شخصی، سازمانی یا جناحی / مسئله روزمرگی در مجموعه های اداری شهری / عدم آگاهی سازمان ها نسبت به اهداف و زمینه های مشترک همکاری</p>	<p>۱۱ نبود سند جامع بالادستی و ضمانت اجرای مقتضی آن (ابهام در چشم انداز و نبود رویکرد بلندمدت در سیاست گذاری و دیپلماسی شهری)</p>
<p>ابهام و موازی کاری در نهادهای تصمیم گیر در تعاملات بین الملل / تعارض منافع ساختارهای نهادهای ذی نفع / خودمحوری کارگزاران / عدم گفت و گوی رویکردهای مختلف در حوزه برند و دیپلماسی شهری</p>	<p>۱۲ تعارض و عدم همگرایی میان کارگزاران شهری</p>
<p>عدم اعتماد کارگزاران شهری به مردم و سمن ها در تعاملات میان فرهنگی / کم رنگ شدن نقش سمن ها، کاهش سرمایه و مشارکت اجتماعی / بی اعتمادی و ناامیدی مدنی / شکل گیری گروه های خاموش</p>	<p>۱۳ غلبه رویکرد تصدی گری نهادهای دولتی به جای تسهیل گری</p>
<p>تصویرسازی بنیادگرا و ارتجاعی از شهر مشهد توسط رسانه های بیگانه / برجسته سازی آسیب های اجتماعی در رسانه های جمعی و شبکه های اجتماعی بیگانه / تمرکز رسانه های غربی بر نمایش فقدان مدنیت و شهریت مشهد / تصویر عدم ثبات سیاسی در ایران در بین برخی از کشورها از جمله چین</p>	<p>۱۴ بازنمایی رسانه ای منفی از شهر مشهد</p>
<p>تحریم حوزه پزشکی و سلامت / انحصار اقتصاد گردشگری و بازار صنایع فرهنگی توسط برخی از کشورهای همسایه / بالا رفتن ریسک سرمایه گذاری در مشهد / انصراف و مهاجرت نخبگان حوزه سلامت، فرهنگ و هنر و... / افزایش ریسک گردشگری در ایران به دلیل تحریم های سیاسی - اقتصادی / تحریم های پولی و بانکی.</p>	<p>۱۵ تحریم های اقتصادی و تجاری</p>

(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱)

• شناخت حداقلی و غیرواقع‌گرایانه از کشورهای منطقه و جهان و ظرفیت‌های آن‌ها

چارچوب‌سازی، برجسته‌سازی و بازنمایی پدیده‌های اجتماعی نقش مهمی در جهت‌دهی به افکار عمومی دارد (مهدی‌زاده، ۱۳۹۶: ۲۹) در همین راستا نیز برگرفته از آرای نخبگان مصاحبه‌شونده، شناخت جامعه و سیاستگذاران ایرانی نسبت به شهرها و کشورهای همسایه همواره از طریق بازنمایی هدفمند توسط رسانه‌های غربی بوده است که در اصطلاح می‌توان از غلبه فهم شرق‌شناسانه نسبت به همسایگان نام برد. پیامد این اتفاق، شکل‌گیری تصویر منفی و غیرواقع‌بینانه نسبت به کشورهای همسایه و ظرفیت‌های آن‌هاست. آنچه در این وضعیت رخ‌نمایی می‌کند، انفعال سیاسی و عملکردی در حوزه تعاملات میان‌فرهنگی خواهد بود. در صورتی که دیپلماسی فعال در گرو شناخت نیازها و مسائل کشورهای مختلف است تا مبتنی بر آن‌ها اشتراکات و افتراقات فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، تاریخی، صنعتی و... احصا و مدل‌های تعامل و همکاری بر آن اساس تعریف شود. مادامی که شناخت از منطقه و کشورهای همسایه واقع‌گرایانه نباشد و دام‌شناختی بر فهم و تحلیل سیاستگذاران حاکم و مسلط باشد، رویکرد تهدیدمحور و واگرایی در فرایند سیاستگذاری غلبه پیدا می‌کند که ماحصل آن بازنمایی رفتار خصمانه در عرصه دیپلماسی عمومی است.

• اختلال هویتی شهروندان

از مهم‌ترین عوامل در شکل‌گیری دیپلماسی شهری فعال و خلاق وجود دانش و بینش ضمنی نسبت به تاریخ، پیشینه و هویت خود است. بدین معنا که شهرسازان و شهروندان باید نسبت به قصه‌ها و روایت شهر خود آگاهی داشته باشند و با آن هم‌نوا شوند، زیرا گذشته آن‌ها تعیین و تسهیل‌کننده آینده ایشان است (سندرکاک، ۱۴۰۰: ۴۷) به عبارتی عملکرد منسجم هویت در سطوح و ابعاد مختلف به مثابه نیروی محرکه یک سیستم پیچیده برای خروجی‌های مفید و اثربخش است. در همین راستا از مجموع داده‌های تحلیلی، از جمله مسائل مهم در عرصه دیپلماسی شهری مشهد اختلال هویت شهروندان است. بدین صورت که برخی نخبگان معتقدند، مردم مشهد دچار نوعی نارسایی و گسست از تاریخ و فرهنگ خود شده‌اند و در شرایط حال رویکردی خودتحریرانه بر فرهنگ مشهدی‌ها سیطره یافته است. از جمله ادله این افراد، عدم تناسب رسوبات و داشته‌های فرهنگی و تاریخی با وضعیت امروزی شهر مشهد است. بدان جهت که گذشته مشهد در جهت‌دهی به وضعیت کنونی‌اش کم‌تأثیر است. برای مثال شهری که تکثر قومی، مذهبی و فرهنگی از مؤلفه‌های اساسی آن بوده است، به سمت تک‌صدایی و یکدست‌سازی سوق داده شده است. ترسیم چنین فضایی از شهر مشهد موجب شده است، خوانش‌ها و رفتارهای تعارض‌گونه و التقاطی در سبک زندگی افراد شکل بگیرد که خروجی آن آنومی و آشوب بیشتر است؛ بنابراین شهروندان در تعیین‌بخشی به شخصیت فرهنگی خود دچار نوعی از خودبیگانگی شده‌اند که نتیجه آن ابهام و تعارضات سیاسی دولت و اختلال هویتی و اغتشاش رفتارهای فرهنگی و اجتماعی شهروندان است.

• غلبه رویکرد توسعه غیربومی

از جمله کدهای محوری برگرفته از نظرات مصاحبه‌شوندگان مقوله غلبه رویکرد غیربومی در امر توسعه است. به این معنا که سیاست تمرکزگرایی در امر توسعه منجر به نادیده‌انگاشتن ظرفیت و استعدادهای شهرها شده است؛ بنابراین شبیه‌سازی و یکدست‌سازی شهرها از حیث فرم و محتوا ناشی از مسئله‌ای به نام فقدان توسعه بوم‌مبنا است. از جمله مؤلفه‌های توسعه بوم‌مبنا توجه به ویژگی‌های مردم‌شناختی و جغرافیایی هر منطقه است (فرهادی، ۱۳۹۷). به این دلیل که «ما می‌خواهیم ما» و قصه‌های شهرها با یکدیگر متفاوت است؛ بنابراین در نظرنگرفتن مردم و

خواسته‌های آنان در امر توسعه، به معنای عدم‌بهرمندی از نیروی خلاق شهروندان در امر تعاملات میان‌فرهنگی است. از این رو توسعه غیربومی و آمرانه از این جهت که سنخیتی با ظرفیت‌ها، منابع و امکانات شهرها ندارد، نمی‌تواند مشارکت و هم‌نوایی اجتماعی ایجاد کند. به همین دلیل رضایتمندی شهروندان کاهش پیدا می‌کند و خود به‌عنوان یک چالش در امر ارتقای دیپلماسی شهری محسوب می‌شود.

• انفعال و تقلیل‌گرایی در شناخت و بازنمایی ظرفیت‌های متمایز شهر مشهد

از جمله ویژگی شهرهای خلاق در دیپلماسی شهری، تمرکز بر مزیت‌های رقابتی خود است. زیرا دولت‌ها و شهرداری‌ها، مبتنی بر مزیت‌های رقابتی شهر می‌توانند به صورت فعالانه و خلاقانه روابط فرهنگی و اقتصادی خود را با سایر شهرها گسترش دهند تا شهروندان از فواید دیپلماسی شهری بهره‌مند شوند. از سوی دیگر عدم‌شناخت مزیت‌های رقابتی شهر یا بی‌توجهی به آن، باعث شکل‌گیری رویکردی منفعل و تقلیل‌گرا در عرصه سیاست‌گذاری شهری می‌شود؛ برای مثال؛ از جمله مزیت‌های رقابتی شهر مشهد وجود مضجع شریف امام رضا (علیه‌السلام)، عقلانیت تجاری مردم، ظرفیت تنوع فرهنگی و قومی، شاهراه ارتباطی، شهر رسانه‌ای و... است؛ اما تقلیل شهر مشهد به یک شهر مذهبی و زیارتی صرف و منفرد یا فروکاستن نقش شهر مشهد از جهان‌شهر ایرانی-اسلامی به شهر جهان‌تشیع، باعث از بین رفتن مزیت‌های رقابتی شهر مشهد در عرصه دیپلماسی شهری شده است. در همین راستا عدم توجه به سایر فرصت‌ها، منجر به نوعی بازنمایی منفی از شهر مشهد شده است.

• پایین بودن هوش و دانش فرهنگی و ارتباطی مردم و کارگزاران شهر

هوش فرهنگی و ارتباطی شاخص بسیار مهمی در سنجش اثربخشی تعاملات میان‌فرهنگی و حوزه دیپلماسی عمومی است. مقصود از هوش فرهنگی و ارتباطی، توانایی و توانمندی شهروندان در برقراری ارتباط پویا و روادارانه با فرهنگ خودی و دیگری‌های فرهنگی است. براساس کدهای استخراجی از مصاحبه‌ها، با وجود اینکه شهر مشهد، شهری ارتباطی است، در دوره‌های اخیر، هوش فرهنگی و ارتباطی مسئولان شهری و شهروندان حائز وضعیت مناسب و قابل‌قبولی نیست. از جمله مصادیق پایین بودن هوش فرهنگی می‌توان به غیریت‌سازی نسبت به فرهنگ‌های دیگر، عدم توجه به نیازهای نسل‌های مختلف گردشگران و زائران، اظهارات رادیکال مسئولان نسبت به شهروندان و سایر گردشگران اشاره کرد. براین اساس پایین بودن هوش فرهنگی و ارتباطی مردم و کارگزاران شهری، باعث می‌شود مهم‌ترین رکن دیپلماسی که گفت‌وگومحوری و پذیرش دیگری است، دچار لطمه و آسیب شود که خود تهدید جدی در گسترش دیپلماسی شهری محسوب می‌شود.

• رکود نهاد علم در نسبت با اقتضات و تحولات جهان معاصر

از جمله لوازم و اقتضات دیپلماسی شهری فعال، حضور نهاد پشتیبان از حیث نظری و سیاستی است. به همین دلیل نقش نهاد علم در صورت‌بندی نظم جهانی و ترسیم نقشه راه در عرصه تعاملات و روابط میان‌فرهنگی بسیار حائز اهمیت است. در همین راستا از جمله مسائل و چالش‌های شهر مشهد در دیپلماسی شهری، رکود نهاد علم شهر در مواجهه با اقتضات و تحولات جهان و منطقه است. از جمله مقولات این گزاره می‌توان به فقدان رشته‌های علمی مرتبط با حوزه ارتباطات میان‌فرهنگی، کمبود نیروی انسانی متخصص، انفعال نهاد دانشگاه در ایجاد روابط علمی و صنعتی با سایر دانشگاه‌های منطقه و همچنین عدم توانایی جذب دانشجو از کشورهای شرقی و غربی و در نهایت فقدان تعامل پویا با دستگاه‌های فرهنگی و مدیریت شهری در بهبود و ارتقای دیپلماسی شهر مشهد است.

• توسعه سوداگرایانه

اصالت منفعت، سود و غلبه رویکرد سوداگرانه در امر توسعه شهری از دیگر مسائل و چالش‌های دیپلماسی شهری مشهود است. عنصر مردم و منابع فرهنگی از مؤلفه‌های محوری در تقویت دیپلماسی فرهنگی و شهری به شمار می‌آیند؛ اما در شهر مشهد، رویکرد سرمایه‌سالار امر فرهنگی و انسانی را به محاق برده و پیامدهای ناگوار اجتماعی به بار آورده است. از جمله نتایج منفی توسعه سوداگرانه می‌توان به تغییر کارکرد روابط انسانی از خدمت‌محوری به سودمحوری به‌ویژه در بافت پیرامونی حرم مطهر رضوی، شکل‌گیری بازار سیاه در عرصه گردشگری، تشدید آسیب‌های اجتماعی و حاشیه‌نشینی، قانون‌گریزی، افزایش رانت و فساد و مصرفی‌شدن منابع فرهنگی و هویتی اشاره کرد.

• اختلال در فعال‌سازی مزیت‌های رقابتی شهر مشهد در ارتباطات و دیپلماسی شهری (هاب ریلی، هوایی، جاده‌ای، معنویت، علمی، فرهنگی و تجاری)

شهر مشهد در واقع نماد ایرانیت و اسلامیت است. توضیح آن که با توجه به منابع فرهنگی ملموس و ناملموس فرهنگی و تاریخی، حضور بارگاه منور رضوی به‌عنوان یک منبع دینی و مذهبی و با توجه به کارکردهای معنوی آن، به‌عنوان نماد اسلامیت در کشور ایران نقش‌آفرینی می‌کند. از سوی دیگر وجود زادگاه و مقبره بسیاری از علمای شیعه و اهل سنت، شخصیت‌ها و شعرای پارسی‌زبان از جمله حکیم فردوسی، نظامی، عطار و... خراسان و مشهد را به‌مثابه نماد هویت فارسی و ایرانی تعریف کرده است. در همین راستا وجود ظرفیت‌های اقتصادی، تجاری، ارتباطی و گردشگری از دیگر مزیت‌ها و فرصت‌های شهر مشهد قلمداد می‌شود. در این وضعیت از مدیران و سیاستگذاران انتظار می‌رود مبتنی بر سایر استعدادهای و فرصت‌های شهر مشهد، روایتی منسجم از کارکردهای شهر مشهد در عرصه دیپلماسی شهری ارائه کنند؛ اما در واقعیت امر، شهر مشهد با یک اختلال عملکرد در فرایند فعال‌سازی مزیت‌های رقابتی خود مواجه است تا حدی که فرصت‌های مذکور به‌عنوان سیاست‌های متعارض تعریف و پیاده‌سازی می‌شوند. نتیجه چنین سیاست‌هایی، تبدیل فرصت‌ها به عوامل تهدیدزا در عرصه دیپلماسی شهری است.

• غلبه رویکرد و مواجهه امنیتی / سیاسی

امنیتی‌شدن فرهنگ از دیگر مسائل و چالش‌های شهر مشهد در عرصه دیپلماسی شهری است. غلبه رویکرد رادیکالیستی-صیانتی و ترس از تغییر شرایط موجود (محافظه‌کاری) از عوامل امنیتی‌شدن فرهنگ است. نگاه منفی به رویکرد امنیتی در عرصه فرهنگ و دیپلماسی شهری ناظر بر امنیت منفعل است. بدین معنا که کارگزاران نسبت به شرایط و نظم جدید، تحولات جهانی و منطقه‌ای و رقابت بازیگران و ذی‌نفعان نوعی حالت واکنشی و منفعلانه داشته باشند. پیامد چنین رویکردی در عرصه دیپلماسی فرهنگی و شهری باعث ایجاد مواجهه تهدیدمحور (خصمانه) در عوض اتخاذ رویکرد فرصت‌محور در تعامل با همسایگان خواهد بود، همچنین مواجهه سلبی با تنوع و تکثر قومی، فرهنگی و مذهبی، ترس از نفوذ فرهنگی و درنهایت انزوای سیاسی و اجتماعی شهر و شهروندان از دیگر پیامدهای منفی غلبه رویکردهای امنیتی است.

• وابستگی مدیریت شهری به دولت از حیث مالی، سیاستی و...

استقلال و یکپارچه‌بودن مدیریت شهری از شروط موفقیت در دیپلماسی شهری است. به هر میزان مدیریت شهری نامتوازن و چندپاره باشد، امکان تصمیم‌گیری و سیاستگذاری منسجم و هماهنگ وجود ندارد؛ بنابراین مدیران شهری برای آنکه بتوانند از طریق دیپلماسی شهری در شکوفایی استعدادهای شهر و شهروندان، خلق فرصت‌های

سرمایه‌گذاری، حل معضلات شهری، ایجاد پیمان‌های اقتصادی و فرهنگی محلی و فعال‌سازی گردشگری موفق باشند، نیازمند واگذاری اختیارات دولتی و یکپارچه‌سازی قدرت در مدیریت شهری هستند. در همین راستا از جمله مسائل و چالش‌های شهر مشهد و سایر شهرها در این عرصه، وابستگی حداکثری مدیریت شهری از حیث مالی و سیاستی به دولت‌ها است. به‌گونه‌ای که سیاست‌های شهری با تغییر رؤسای جمهور تغییر پیدا می‌کنند. به‌همین دلیل شورای شهر و شهرداری‌ها به‌جای نقش‌آفرینی به‌عنوان دولت محلی در حکم شورای ملی و نماینده دولت فعالیت می‌کنند؛ از این‌رو یکی از روش‌های ارتقای دیپلماسی شهری موفق، تقویت دولت‌های محلی (شهرداری‌ها) و واگذاری اختیارات حداکثری و بلندمدت به آن‌هاست؛ زیرا حل برخی از معضلات سیاسی و اقتصادی از مسیر دیپلماسی فرهنگی و شهری امکان‌پذیر است.

• **نبود سند جامع بالادستی و ضمانت اجرای مقتضی آن (ابهام در چشم‌انداز و نبود رویکرد بلندمدت در سیاست‌گذاری و دیپلماسی شهری)**

پرواضح است، موفقیت در دیپلماسی شهری مرهون نقشه راه و چشم‌انداز روشن است. به هر میزان اهداف بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت هر سند و برنامه‌ای مشخص‌تر و عینی‌تر باشد، تحقق اهداف امکان‌پذیرتر است. در همین راستا از جمله مسائل مهم و اساسی شهر مشهد در عرصه دیپلماسی شهری، فقدان سند جامع بالادستی است که اهداف و وظایف هر معاونت و مدیریت و سطح و میزان تحقق‌پذیری اهداف و مأموریت‌ها در آن مشخص شده باشد. به همین جهت در هر دوره مدیریت شهری شاهد حاکم‌شدن سلیقه‌های جناحی و گروهی هستیم که نتیجه آن تقلیل برند شهر به برند شخصی افراد و جریان‌ها است. در واقع سند بالادستی همان روایت یکپارچه و منسجم از مشهد آینده در عرصه دیپلماسی شهری است که مدیریت شهری فاقد آن است.

• **تعارض و عدم همگرایی میان کارگزاران شهری**

در کنار فقدان سند جامع بالادستی دیپلماسی شهری که به‌عنوان مسئله و چالشی درونی در ساختار مدیریت شهری صورت‌بندی شد، از بُعد بیرونی، تعارض سیاستی و عدم همگرایی سایر کارگزاران در پیشبرد دیپلماسی شهری از دیگر مسائل دیپلماسی شهری مشهد است. از جمله دلایل عدم همگرایی کارگزاران شهری می‌توان به ابهام سیاستی در نهادهای تصمیم‌گیر، تعارض منافع ساختارهای ذی‌نفع، خودمحوری و موازی‌کاری سیستمی و عدم توافق و گفت‌وگوی رویکردهای مختلف در حوزه برند و دیپلماسی شهری مشهد است.

• **غلبه رویکرد تصدی‌گری نهادهای دولتی به‌جای تسهیل‌گری**

نیروی محرکه دیپلماسی شهری، شهروندان هستند. مادامی که نهادهای دولتی به‌منظور پیشبرد و ارتقای دیپلماسی شهری در جایگاه تصدی‌گر بنشینند، به‌دلیل فقدان نیروی انسانی خلاق، نبود ایده، روزمرگی سازمانی و نبود نگاه بلندمدت و نیازمحور قادر به گسترش و اثربخشی دیپلماسی فرهنگی نخواهند بود. در همین راستا از جمله مسائل دیپلماسی شهری مشهد، غلبه رویکرد تصدی‌گری به‌جای رویکرد تسهیل‌گری است. در واقع عدم اعتماد کارگزاران به سمن‌ها در تعاملات میان‌فرهنگی و کاهش نقش و سهم ایشان در فرایند دیپلماسی شهری، محصول چنین منظری است. کاهش سرمایه و مشارکت اجتماعی، شکل‌گیری گروه‌های هم‌فرهنگی و خاموش در تقابل با سیاست‌های اعلامی مدیریت شهری از پیامدهای منفی رویکرد تصدی‌گری است.

• بازنمایی رسانه‌ای منفی از شهر مشهد

برند شهر تعیین‌کننده ظرفیت‌ها و فرصت‌های هر شهر در تعاملات میان‌فرهنگی و شهری است که از طریق رسانه‌ها بازنمایی می‌شود. برای مثال، شهر استانبول با برند میراث تاریخی کهن و گردشگری فرهنگی خودش را معرفی و روایت می‌کند. به عبارتی تصویر ذهنی از هر شهر، نوع قضاوت‌ها و رفتارهای شهروندان و دیگران فرهنگی را جهت‌دهی می‌کند. در همین راستا بازنمایی و خلق برند منفی از مشهد، از مهم‌ترین مسائل دیپلماسی شهری است. از جمله محورهای بازنمایی منفی می‌توان به تصویرسازی بنیادگرا و ارتجاعی از شهر مشهد، برجسته‌سازی آسیب‌های اجتماعی، فقدان مدنیت و فزونی خشونت اجتماعی اشاره کرد. در واقع تصویر و برند منفی از هر شهر امکان هر گونه دیپلماسی فعال و موفق را از هر شهر و شهروندانی سلب می‌کند.

• تحریم‌های اقتصادی و تجاری

به همان میزان که بهره‌مندی از حقوق و مزایای بین‌الملل در توسعه و ارتقای دیپلماسی فرهنگی و شهری مفید و مؤثر است، تحریم‌های بین‌المللی به مثابه مانع بزرگی بر تعاملات اقتصادی، تجاری و فرهنگی اثرگذار است. از جمله پیامدها و مؤلفه‌های تحریم‌های اقتصادی و تجاری که پیشبرد دیپلماسی شهری را با مشکل مواجه کرده است، بالارفتن ریسک سرمایه‌گذاری در ایران است که باعث از دست دادن اقتصاد گردشگری و اقتصاد سلامت شده است. از سوی دیگر، تحریم حوزه‌های علمی، پولی-بانکی، پزشکی و سلامت، میزان مهاجرت نخبگان را افزایش داده است؛ بنابراین نیروی انسانی متخصص که به مثابه رکن اصلی در دیپلماسی عمومی و شهری نقش‌آفرینی می‌کنند، رو به کاهش است؛ از این رو تحریم‌های اقتصادی و تجاری به عنوان یک مسئله مهم در عرصه دیپلماسی شهری مطرح است.

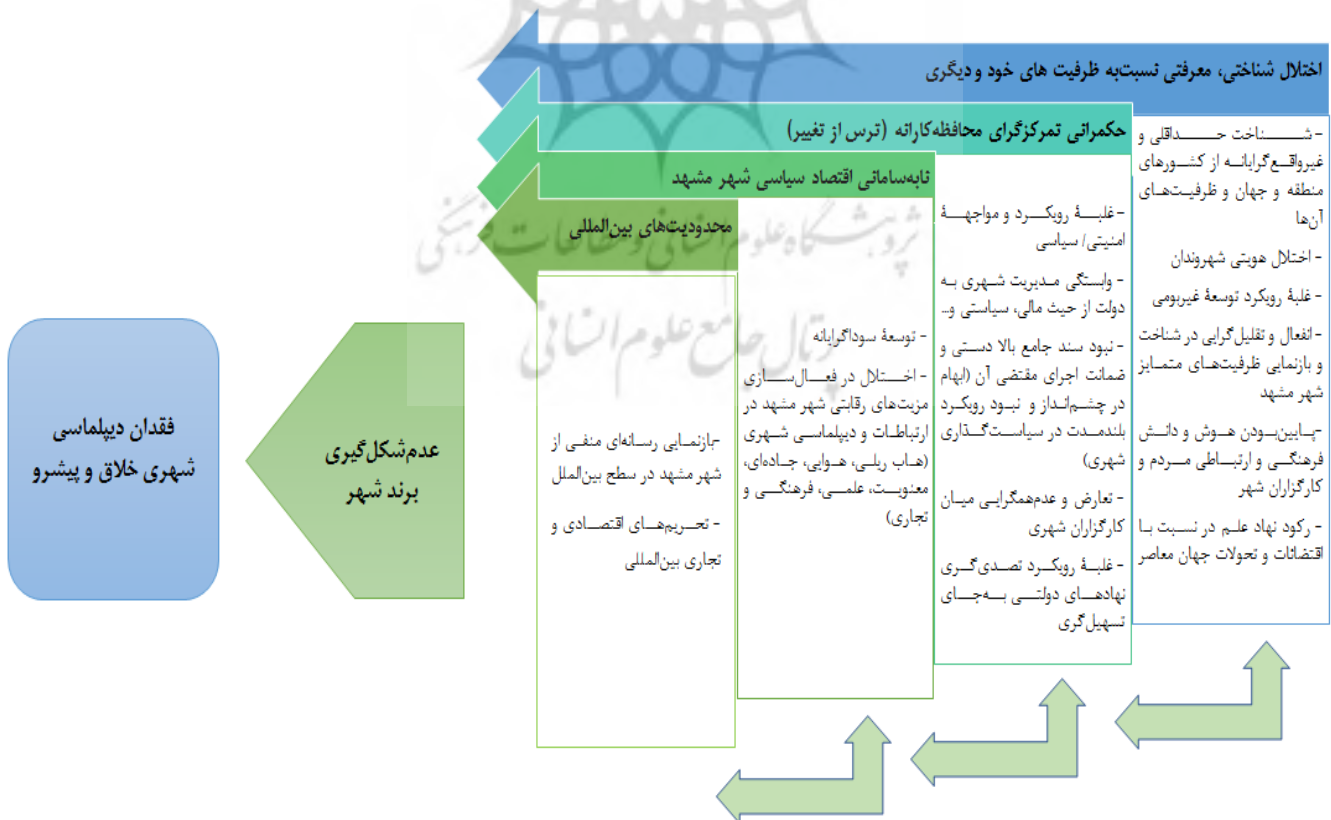
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

همزمان با بحران‌ها و کژکارکردهای پدیده دولت مرکزی و با افول مفهوم تمرکزگرایی^۱، امروزه نقش دولت‌های محلی و شهرها در سامان‌بخشی به حکمرانی و امر توسعه اهمیت یافته است. به گونه‌ای که برخی شهرها مهم‌تر از کشورها شده‌اند و نقش‌های فراملی برای آن‌ها تعریف شده است؛ به همین دلیل حکومت‌ها و دولت‌ها برای حل مسائل و معضلات خرد و کلان خود در عرصه‌های فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و... به ظرفیت و استعداد شهرها روی آورده‌اند؛ از این رو شهرها و نهادهای شهری به عنوان یکی از بازیگران جدید عرصه بین‌الملل شناخته شده‌اند و بر این مبنا عرصه دیپلماسی شهری به منظور تأمین منافع شهر و شهروندان در حوزه‌های مختلف امنیتی، اقتصادی، فرهنگی، تجاری، صنعتی، سیاسی، اجتماعی، زیست‌محیطی و... گسترش یافته است. آنچه در این میان برای شکل‌گیری دیپلماسی شهری خلاق و پیشرو حائز اهمیت است، ساخت و بازنمایی تصویر مطلوب از شهر مبتنی بر ویژگی‌ها، ظرفیت‌ها، امکانات و اهداف هر شهر است که در نهایت شکل‌گیری تصویری متمایز، روشن و مثبت از شهر را در اذهان مخاطب ملی و بین‌المللی به دنبال داشته باشد؛ تصویری که مبتنی بر آن شهرها بتوانند کنشگری فعال و مفیدی در عرصه بین‌الملل داشته باشند. اینجاست که ما در تحلیل نهایی خود به اهمیت و محوریت مفهوم برند و برندسازی شهری می‌رسیم. برند شهر به شخصیت منحصر به فرد شهر، تصویر متمایز و ارزش رقابتی آن اشاره دارد «برندسازی شهر چارچوب و ابزاری برای تمایز، تمرکز و سازماندهی حول هویت

تمایز مکان فراهم می‌کند؛ برند شهر اعتبار آن و عامل خوشنامی و شهرت و مزیت رقابتی آن را فراهم می‌کند» (Anttiroiko, 2014:62).

در این راستا با توجه به هدف پژوهش که شناسایی و طبقه‌بندی شبکه مسائل دیپلماسی شهری مشهد را مورد توجه قرار داده بود، می‌توان نتیجه گرفت شهر مشهد فاقد دیپلماسی خلاق و پیشرو در عرصه تعاملات بین‌المللی است. چرایی این مسئله در درجه اول به فقدان روایت منسجم و قصه فراگیر از مشهد آینده برمی‌گردد. بدین معنا که مردم و شهروندان مشهدی در شناخت هویت شهری خود دچار گسست معنایی و نارسایی شناختی شده‌اند؛ از این رو شهر مشهد نتوانسته است مبتنی بر تاریخ و ظرفیت‌های خود برای خویشتن هویت‌آفرینی و خلق برند کند. چه اینکه مقدمه برندسازی و دستیابی به تصویر متمایز از شهر، حصول روایتی منسجم از شهر است و از طرفی مقدمه یک دیپلماسی موفق و پیشرو نیز، شکل‌گیری برند شهر است.

در نهایت و پس از جمع‌یافته‌های به‌دست‌آمده و مرور و بررسی مضامین ۱۵ گانه احصا شده در نسبت با کدبندی‌های مرتبط، می‌توان نسبت و ارتباطات میان این مضامین را در قالب چهار مقوله کلان (یا کلان مسئله) «اختلال شناختی، معرفتی نسبت به ظرفیت‌های خود و دیگری»، «حکمرانی تمرکزگرای محافظه‌کارانه»، «نابسامانی اقتصاد سیاسی شهر» و «محدودیت‌های بین‌المللی» ترسیم کرد؛ کلان مسائلی که از جمله عوامل اصلی در عدم شکل‌گیری برند و تصویر متمایز و ارزش‌آفرین شهر مشهد هستند و در نهایت منجر به عدم بر خورداری از دیپلماسی شهری خلاق و پیشرو می‌شوند. این شبکه مضامین در نسبت با یکدیگر در شکل ذیل قابل مشاهده است.

منابع

اسدی، روح‌الله. (۱۳۹۹ الف). تعیین اولویت کشورهای اسلامی در راستای اهداف دیپلماسی شهری مشهد، پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، دوره پنجم، شماره ۳، صص ۴۳-۲۲.

https://pg.um.ac.ir/article/view/79363/article_39584.html?lang=fa

اسدی، روح‌الله. (۱۳۹۹ ب). تدوین راهبردهای دیپلماسی شهری مشهد با تأکید بر کشورهای اسلامی، جغرافیا و توسعه فضای شهری، دوره هفتم، شماره ۲، صص ۱۲۳-۱۰۵.

https://jgusd.um.ac.ir/article_39599.html?lang=fa

باقری، حسین؛ ابن‌الرضا، سید مجید؛ صحرایی، فرامرز. (۱۳۹۵). شناسایی استراتژی‌های جهانی‌شدن اقتصاد در حوزه دیپلماسی شهری (مطالعه موردی: کلان‌شهر تهران)، فصلنامه علمی-پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری، سال چهارم، شماره ۴، صص ۱۰۶-۸۷.

<http://iueam.ir/article-1-547-fa.html>

بصیرت، میثم و جلیلی، سید مصطفی. (۱۳۹۳). تحلیل فرصت‌ها و چالش‌های توسعه دیپلماسی شهری در کلان‌شهر تهران، دوره نوزدهم، شماره ۳، صص ۶۶-۵۳.

https://jfaup.ut.ac.ir/article_55404.html?lang=fa

جلالی، رستم. (۱۳۹۱). نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی، تحقیقات کیفی در علوم سلامت، دوره اول، شماره ۴، صص ۳۲۰-۳۱۰.

<https://www.sid.ir/paper/215407/fa>

حیبی، یدالله؛ عیوضی، یاور؛ معظمی گودرزی، ابراهیم. (۱۳۹۶). مسئله فرهنگی و مسئله‌شناسی فرهنگی ایران (در دیدگاه نخبگان دانشگاهی و حوزوی داخلی)، فصلنامه فرهنگ در دانشگاه اسلامی، دوره هفتم، شماره ۴، صص ۵۵۰-۵۲۵.

https://ciu.nahad.ir/article_499.html?lang=fa

دهشیری، محمدرضا. (۱۳۹۲). پارادایم‌های دیپلماسی در عصر جهانی‌شدن: بررسی موردی دیپلماسی شهری، مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، دوره چهارم، شماره ۱۳، صص ۵۴-۳۴.

http://sspp.iranjournals.ir/article_5698.html?lang=fa

زرقانی، سید هادی؛ رنجکش، محمدجواد؛ اسکندران، منصوره. (۱۳۹۳). دیپلماسی شهری، تحلیل نقش شهرها به‌عنوان بازیگر جدید عرصه روابط بین‌الملل، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال پنجم، شماره ۲۰، صص ۱۸۲-۱۶۳.

www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1042094

زلفعلی فام. (۱۳۹۵). شهر، دیپلماسی و روابط بین‌الملل، فصلنامه حقوق ملل، دوره ۶، شماره ۲۴، صص ۳۳۸-۳۲۳.

<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/129469/331/text>

زنگی، فرزانه. (۱۳۹۷). بررسی نقاط قوت و ضعف شهر مشهد در ایفای نقش دیپلماسی شهری براساس مدل تحلیلی SWOT، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد.

سندرکاک، لیونی؛ تراگ‌مورتین، جیمز؛ آمیل، لیون؛ بیورگارد، رابرت آ. و اِکشتاین، باربارا (۱۴۰۰). شنیدن شهر، مترجم: محمدرضا نویدپور، تهران: نشر اطراف.

<https://www.gisoom.com/book/11755393>

صادقی فسایی، سهیلا؛ مقدم، سمیه. (۱۳۹۲). مسأله‌شناسی زنان بنابر روایت زنان (مطالعه کیفی)، فصلنامه رفاه اجتماعی، دوره سیزدهم، شماره ۴۹، صص ۳۰۳-۲۶۹.

https://refahj.uswr.ac.ir/browse.php?a_id=1329&sid=1&slc_lang=fa

فرهادی، مرتضی. (۱۳۹۷). صنعت بر فراز سنت یا در برابر آن، جلد ۱، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.

فلیک، اووه. (۱۳۹۰). درآمدی بر تحقیق کیفی، ترجمه هادی جلیلی، تهران: نشر نی.

گال، مردیت؛ بورک، والتر و گال، جوئیس (۱۳۸۶). روش‌های کمی و کیفی در علوم تربیتی و روانشناسی، ترجمه احمدرضا نصر و دیگران، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی و سمت.

محمدپور، احمد. (۱۴۰۰). زدروش؛ زمینه‌های فلسفی و رویه‌های عملی در روش‌شناسی کیفی، تهران: نشر لوگوس.

مشایخی، محرم؛ زرقانی، سیده‌ادی؛ خوارزمی، امیدعلی. (۱۳۹۷). تحلیل استراتژیک دیپلماسی شهری کلان‌شهر مشهد، پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، دوره سوم، شماره ۱، صص ۱۰۵-۱۳۱.

https://pg.um.ac.ir/article_26118.html?lang=fa

مهدی‌زاده، سیدمحمد (۱۳۹۶)، نظریه‌های رسانه‌ها؛ اندیشه‌های رایج و دیدگاه‌های انتقادی، تهران: انتشارات همشهری.

مهرشاد، احمد؛ ربانی خوراسگانی، علی؛ کلانتری، عبدالحسین؛ ذوالفقارزاده، محمدمهدی. (۱۳۹۹). مرور نظام‌مند مقالات علمی شبکه‌های اجتماعی (مورد مطالعه: اصفهان)، نشریه جامعه‌شناسی کاربردی، سال سی‌ویکم، شماره ۲، صص ۲۳-۴۰.

https://jas.ui.ac.ir/article_23898.html?lang=fa

نجاتی حسینی، سید محمود. (۱۳۹۰). سیاست شهری و دیپلماسی شهری (از نظریه تا تجربه)، جامعه‌شناسی تاریخی، دوره سوم، شماره ۲، صص ۱۱۷-۱۴۲.

<https://jhs.modares.ac.ir/article-25-4358-fa.html>

References

Acuto, Michele (2013), *Global Cities, Governance and Diplomacy*, New York: Routledge.

Anttiroiko, Ari-Veikko (2014), *The Political Economy of City Branding*, New York: Routledge.

Braun, Virginia; Clarke, Victoria (2006). "Using thematic analysis in psychology". *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2).

https://www.researchgate.net/publication/235356393_Using_thematic_analysis_in_psychology

Daroudi, Mohammad Reza & Peimani, Nastaran (2013), *Assessing Urban Diplomacy Approach on Foreign Investors in Tehran Using Network Analysis Process - SWOT Analysis*, *Middle-East Journal of Scientific Research* 15 (5): 715-722.

[https://www.idosi.org/mejsr/mejsr15\(5\)13/16.pdf](https://www.idosi.org/mejsr/mejsr15(5)13/16.pdf)

Guest, Gregg (2012). *Applied thematic analysis*, Thousand Oaks, California: Sage.

kihlgren grandi, Lorenzo (2020), *City Diplomacy*, Springer International Publishing; Palgrave Macmillan.

Harvey, David (2012), *The Right to the City*, from , www.newleftreview.org.

Robertson, S.Ian(2001), *Problem solving*, Philadelphia: Psychology Press.

Rwomire, A. (2001) *Social Problems in Africa: New Visions*, Westport, Conn: Praeger.

Short, Kathy G. (2012), *Story as a World Making*, *Language Arts*, vol.90, N.1, pp. 9-17.

<https://coe.arizona.edu/sites/default/files/story-world-making.pdf>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی